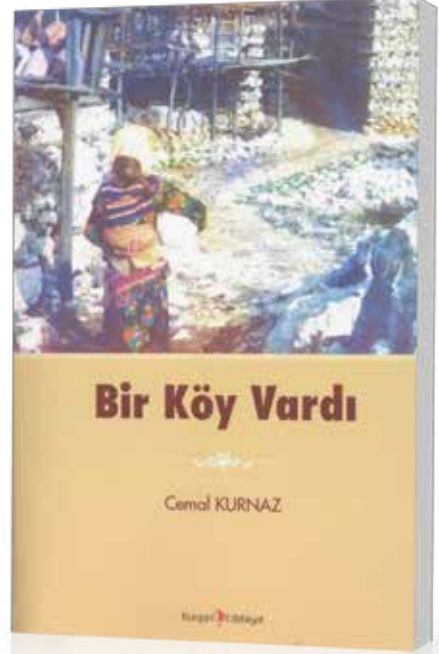

ÜÇ KÖY, ÜÇ KİTAP

İsmet Çetin

Oldukça zengin anlam dağarcığına sahip söz ve söz grupları vardır ki kullandıkları bağlam, kullanan veya okuyan/duyan tarafından farklı anlamlar yüklenir. “Köy” sözü de bunlardan biridir. “Köy” sözüne, yerleşim birimi adı olmaktan kişi davranışına kadar onlarca anlam yüklenir.

Osmanlı'nın 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, özellikle II. Abdülhamid döneminde merkezî idarenin uygulamaya koyduğu eğitim ve tarım politikalarının en büyük hedef kitlesi, toplumun büyük kesimi olan taşradır. Tarım toplum hayatını yaşayan taşralı, “köylü” olarak kabul edilmektedir. Tarım toplumunun şekillenmesinde yeni politikaların üretilip uygulanmasıyla ilgili tartışmalar yapılırken, sosyolojik alanda Prens Sabahattin “Anadolu Köylülerinin” üretime katkıları konusunu gündeme getirir. O, köylü olmayan, toplumun seçkin/zengin sınıfına mensup gençlerin özel bir eğitimden geçirilerek, “kendi başlarına tarım bile yapamayan Anadolu Köylüsü”nün başına “zirai patron” olarak geçirilmesini düşünmektedir. Bu, Türkiye'nin tarımda kalkınmasını sağlayacaktır. Bilinçli olarak köylerle ilgili politikaların değiştirilmesi gereğini ortaya atan Prens Sabahattin'in aksine Mehmet Ali Şevki Sevündük, önce köyün tespitinin yapılmasının gerektiği düşüncesinden hareketle köy sosyolojisinin çalışılmasını işaret eder ve kendisi de çalışır. Ancak, I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı sonrasında Türkiye Devleti'nin yeniden kuruluş sürecinde düşüncelerini hayata geçiremez. Cumhuriyet'le birlikte köyle olan düşünceler yene şekillenmeye başlar. Cumhuriyet'le birlikte Prens

Sabahattin'in milletin çoğunluğunu teşkil eden köylüye efendi tayin etme düşüncesi, Atatürk'ün; “Köylü milletin efendisidir.” sözüyle ifadesini bularak köylünün efendi olmasına dönüşür. Köy ve köylü hakkındaki düşüncelerde bir zihniyet değişimi yaşanır.

“Her türlü kırsal yerleşme alanı” anlamında kullanılan köyle ilgili çalışmalar da Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren yeniden başlatılır. Çalışmalar, Mehmet Ali Şevki Sevündük'ün yaptığı gibi durum tespiti için bir sorgulama; Orhan Türkdoğan'ın *Sosyo-Kültürel Bölge Monografileri Beşikdüzü ve Dursunbey: Karşılaştırmalı Sosyal Araştırmalar* adlı çalışması gibi monografik çalışmalar; Mahmut Makal, Necati Cumalı, Fakir Baykurt, Yaşar Kemal, Kemal Bilbaşar ve başka yazarlar eserlerinde köy ve köylüyü konu edinirler.

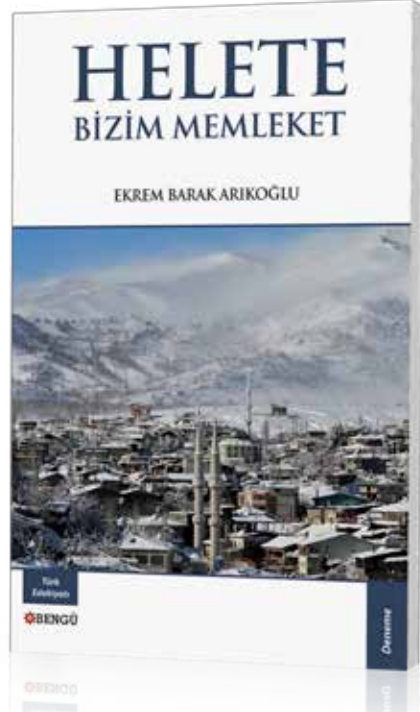
Türkiye'nin sanayileşme sürecine girmesinden itibaren köyden/kırsal alan-

dan sanayi merkezlerine olan göçler, köy ve köy yaşantısı ile köyde yaşayan kültür unsurlarının unutulmasına neden olmuştur. Toplumsal bellekte saklanan bu unsurlar yeniden hatırlanmaya başlanmış, bununla ilgili akademik çalışmalar yapılmıştır. Üniversitelerde halk bilimi, antropoloji, Türk Dili ve Edebiyatı, sosyoloji alanları ile tarım ve hayvancılık alanında eğitim veren bölümlerde yapılan akademik çalışmalarla mevcut durumun tespiti, gerekiyorsa uygulanacak proje teklifleri yapılmıştır. Yok olmanın eşiğinde olan ve bunun için endişeye yol açan köy değil, köy belleğinde olan kültür kodlarıydı. Bir nebze de olsa köy belleğinde saklanan kültür unsurlarının kurtarılmasını amaçlayan eserler yazılmaya başlandı.

Burada farklı tarzda yazılmış üç köy kitabını konu edindik. Bunlardan biri yazarınca gözlemlerine ve tespitlere dayalı notların kitaplaştırılması, bunların çeşitli bilgi ve belgelerle desteklenmesiyle oluşturulmuş. Kitaplardan ikisi ise hem yazılı hem de elektronik ortamdaki yazıların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Kabul etmek gerek ki; günümüzde e-kültür, elektronik kültür, elektronik kültürlenme, e-folklor, dijital folklor, dijital bilgilenme gibi adlarla anılan ve internet ortamında oldukça yaygınlaşan sanal yazarlık veya sanal âlem yazarlığı, yazılı kültürden elektronik/ sanal kültüre geçişin habercisi olarak görülüyor.

1. Cemal Kurnaz, *Bir Köy Vardı, Kurgan Edebiyat*, Ankara 2018, 492 s.

Türklük bilimi alanında akademisyen olan yazar, üniversite yıllarından itibaren topladığı bilgileri, köy monografisi tarzında kitaplaştırmış. Kitap, Antalya'nın Akseki ilçesine bağlı Taşlıca monografisi niteliğinde bir çalışma. Yazar bilgilerin kitaplaştırılmasındaki temel düşüncüyü, "Artık bizim yaşadığımız

köy yok... Orada bir köy vardı. Artık yok. Bir eski zaman masalı gibi yaşandı ve bitti. Unuttuğumuz ve kaybettiğimiz köy kültür unsurları içinde bin yıldır yaşata geldiklerimiz de vardı. Bunların unutulmalarına gönlüm razı olmadı. Türkiye hızlı bir sosyal değişim yaşıyor. Birçok köy boşaldı. Benim yazdıklarım, bir bakıma bunların da hikâyesi." cümleleriyle aktarmış.

Gözlem ve hatıralara dayalı bilgiler ve kaynak kişilerin anlatmalarıyla zenginleştirilmiş olan kitapta, Taşlıca bütün yönleriyle ele alınmış. Taşlıca'nın coğrafi konumu, tarihi, aileler ve yazarın ailesi, köy ve çevrenin manevi iklimiyle ilgili bilgilerin verildiği kitap, halk bilimi alanına kaynaklık edecek zenginliktedir. Kitap, Taşlıca ve çevresinde halk meteorolojisi, zaman bilgisi, su kaynakları, cinsiyet, hayvancılık ve yaylacılık, tarım, gurbet veya para

kazanmaya gitmek, dokumacılık, hayatin dönüm noktalarıyla ilgili inanç ve uygulamalar, özel günler, yöre mutfağı, oyun ve eğlenceler, adlandırmalar, masal, efsane, fıkra, tekerleme, türkü, mâni gibi sözlü kültü ürünleriyle oldukça zengin bir bilgi dağarcığı oluşturmuştur.

Kitap, yörede özel anlam kazanmış sözlerin de olduğu kelimeler, Taşlıca'yla ilgili bilgi ve belgeler, belgelerin çeviri metinleri ve teferruatlı bir dizin ile sonlandırılmış.

2. Ekrem Barak Arıkoğlu, *Helete: Bizim Memleket*, Bengü Yayınları, Ankara 2019, 138 s.

Ekrem Arıkoğlu, yazılı alan ile elektronik/sanal alanda yazdıklarını kitaplaştırmış. Arıkoğlu kitabın ortaya çıkmasını, “Helete ilgili hatıralarımı ve o günlerde hayatıma tesir eden bazı insanları sosyal medya ortamında anlatmaya çalıştım. Bunu yapmaktaki amacım unutulmaya yüz tutan Helete Kültürünü hatırlatmak, genç nesillere o günün değerlerini aktarmak idi. Bu yazılar okuyucunun beğenisini kazandı ve kitaplaştırılması konusunda teşvikler oldu. Ben de bu hatıraların kaybolmaması için yazıları böyle bir el kitabında toplamaya karar verdim.” cümleleriyle ifade etmiş.

Kişisel gözlem ve hatıraların yer aldığı kitapta, yazıların içine serpiştirilmiş bilgiler, uygulamalar, inanmalar bulunmakta. Hatıra tarzında yazılan Helete-Yoklu ve Gurbet- başlığı altında üzümün işlenişi şu cümlelerle anlatılmakta; “Eylül-Ekim üzüm kesme zamanıdır. Bağa göçülür on, on beş günlüğüne. Kesilen üzüm sepetlerle huuya (üzeri dallarla kapatılmış barınak) taşınır. Çürüklerinden ayıklanır (tehlenir) orada. Tepintide tepilir, suyu çıkarılır,

şıra kazanlarında bastık, pestil, pekmez yapılır”.

Kitapta, konargöçerliğin hayat tarzı, yaylacılık, hayvancılık, ekonomik yapı gurbetçilik/Alamancılık, mutfak kültürü, halk meteorolojisi, akarsu balıkçılığı, gibi konular hatıralar içine serpiştirilmiş. Ekrem Arıkoğlu'nun elektronik ortamda yazdıklarının da yer aldığı kitap, kendi ifadesiyle geçmişte yaşamışlıkların hatırlanmasıdır: “Çocukluğunuzda aldığınız bir nefes, kırk yıl sonra gurbette o anı hatırlayıp derin nefes aldığınızda yeniden ciğerlerinize dolmasıdır.”

3. İhsan Genç, *Dön Bir Bak Arkana Geride Ne Kaldı*, İz Yayınevi, İstanbul 2020, 319 s.

İhsan Genç; kitabın ithaf sayfasında yazılış amacını; “Bu kitap size asla bir şeyi kanıtlama iddiam yoktur. Elimden geldiğince size sizi anlattım.” cümleleriyle ifade etmiş. Kitap, taşrada büyük yer-

leşim birimlerinin göçlerle küçüldüğü, küçük yerleşim birimi köylerin boşaldığı bir dönemin hatıralarıyla dolu deneme tarzında kaleme alınmış. Kitabın girişinde “Önsöz-Söz Büyüklerimin” başlığında misafir yazarların kitapla ilgili kısa yazıları yer almış.

Kitaba konu olan Alacahan, tarihî dönemlerde Yeni İl’in merkez nahiyesisyken göçler nedeniyle köy statüsüne dönüşmüş yerleşim birimi. Yazar; günlük dönemine kadar yaşadığı Alacahan’da gördüklerini, tespitlerini, dinlediklerini yazıya aktarmış.

Yazarın sanal ortamda yazdıkları, yazdıklarına yöneltilen eleştiri ve düşünceler, kitapta yer almış. Alacahan’ın toplumsal yapısı, komşuluk ilişkileri, köy odası geleneği, düğün gelenekle-

ri, tarımsal faaliyetler, özel günler, deşirmencilik, mutfak, hayvancılık gibi birçok konunun serpiştirildiği deneme tarzı yazılar, kişisel hatıralardan derlenen bilgilerle zenginleştirilerek aktarılmış.

1960’lı yıllarda başlayıp 1970 ve 1980’li yılların göç dalgasıyla nüfusu azalan Alacahan’ın tarihiyle ilgili kısa bilgiler, yazarın kaynak kişilerden dinlediği geçmişe dair anlatılar kitapta yer almış.

İhsan Genç; “Kim bilir belki de yeni yetişen çocuklar bu anlatılanları bir masal zannedecekler. Babalar zorlanacak bu anlatıların masal değil gerçek olduğunu söylemeye.” cümleleriyle köy yaşantısının, köylü davranışının bir daha yaşanmayacağına bilincindedir.

EDEBÎ YURDUN PEŞİNDE: İKİNCİ HAYAT

Ahmet D. Arslan

Nurdan Gürbilek, çıtayı hiç düşürmeyen bir kalem. Mazruf kadar zarfa da önem veren, kelimelerini estetik bir endişeyle seçen, cümlelerinin ritmine özen gösteren bir yazar. Yalnızca özgün tespitleriyle değil aynı zamanda kışkırtıcı sorularıyla da okuru eleştirel düşünmeye ve hatta yazmaya çağırın bir isim. Bunu da melez metinler yazmasına borçlu. Yani edebiyatı; sinema, müzik, resim gibi sanatın diğer dallarıyla birlikte düşünüp ele almasına...

Yazarın önceki sekiz kitabı gibi, son kitabı *İkinci Hayat* (2020, Metis) da hatırı sayılır bir emeğin ürünü. Kitap, “Sunuş” bölümü ve ardından gelen on yazıdan oluşuyor: “Kökenler, Başlangıçlar”, “Eve Dönmenin Yolları”, “Aile Sırları”, “Sınır”, “Uzun Yürüyüş, Eksik Halk”, “İkinci Hayat”, “Yazının Kanatları”, “Taşra, Kuyu, Kader”, “Gevezelik Çağında Edebiyat” ve “Gece Kahvesi”. Bununla birlikte kitabın odağında yazı-mekân ilişkisi ve bu ilişkiden doğma “yazınsal/dilsel vatan” kavramı bulunuyor. “Benim vatanım Portekizce.”¹ (aktaran Gürbilek, 2020: 12) diyen Pessoa, “Üslup ferdin esas malikânesidir.” (s. 12) diyen Tanpınar ve “Sonuçta tek gerçek vatan, insanın ayağını basabileceği tek toprak, başını sokabileceği, sığınabileceği tek ev çocukluğundan itibaren öğrendiği dildir.” (s. 202) diyen Foucault yan yana

1 Yazıdaki tüm alıntılar *İkinci Hayat* (2020, Metis) kitabından yapılmıştır. Bu yüzden bundan sonraki alıntılarda sadece sayfa numarası belirtilmektedir.